

Midwinter

Aarde en hemelfeest

Inhoud

Voorwoord	3
Midwinter als Aarde en Hemelfeest	4
Winterzonnwende	4
Sint-Lucia	4
Midwinter als Feest van Aarde en Hemel.....	6
Liturgie Feest van Aarde en Hemel – Midwinterviering	8
Vorbereiding	9
Opstelling van tafels en stoelen	9
Donker en licht	9
De verschillende onderdelen van de Midwinterviering	10
Welkom en inleiding op de viering	10
Kyrië.....	11
Als wierook omhoog.....	11
Terugblik op het afgelopen jaar	11
Gebed en wierook.....	13
Veilig korrelwierook branden.....	13
Lucia stoet.....	14
Binnenkomst Lucia stoet	14
Licht en gemberkoekjes	15
Uitgaan Lucia stoet.....	15
Een Lucia stoet organiseren	15
De Schriften	16
Inleiding: kind van het wonder	16
Evangelielezing: Lucas 2:1-7	16
In doeken gewikkeld	17
Zegen	18
Napraten met een hapje en een drankje.....	18
Appendix 1: Het huis	19
Appendix 2: Santa Lucia.....	20

Voorwoord

Voor je ligt materiaal voor een Midwinter viering.

Het is een complete viering met liederen en teksten. Je kunt hem in zijn geheel overnemen of er ideeën uit opdoen. De viering is een Aarde en Hemelfeest, gehouden in de Kerkboerderij te Hoogeveen op 19 december 2010. Aarde en Hemel Feesten zijn bedoeld om de overgangen van de seizoenen te vieren en dienen als proeftuin hoe we in onze kerkelijke traditie aandacht kunnen geven aan de seizoenen. Oude vergeten rituelen krijgen opnieuw vormgegeven, een plaats in de vieringen. De doelgroep waar de vieringen voor bestemd zijn, zijn mensen die niet of bijna niet meer naar de kerk gaan.

Centraal in de viering staat de winterzonnwende: de kortste dag, het einde van de jaarlijkse rond van de zon en tegelijk de dag waarna het lichter wordt en de nieuwe ronde van de zon begint. Dit wordt in de viering allereerst verbeeld door de figuur van St. Lucia. Zij is een heilige die in Zweden het licht komt brengen op 13 december, de naamdag van St. Lucia. In Zweedse huizen gaat een dochter, getooid met kaarsen op haar hoofd, gevolgd door andere kinderen, koffie en koek brengen aan de ouders. In deze viering komt Lucia gevolgd door meisjes en jongens al zingend het licht en koekjes brengen. Het lied dat ze zingen is een traditioneel Zweeds lied dat speciaal voor deze viering vertaald is door Anneke Meiners. In de Lucia stoet loopt een kind mee dat het Kerstevangelie inleidt. De nieuwe rondgang van de zon wordt in de figuur van Lucia en in dit kind met zijn woorden, verbonden met Christus als het nieuwe licht.

In het begin van de viering wordt de oude rondgang van de zon, het oude jaar, op een speelse manier afgesloten. Met behulp van een plattegrond van een huis met vragen, kijken de deelnemers terug op het jaar dat bijna voorbij is. Deze plattegrond en de vragen vind je terug in dit materiaal. De nieuwe rondgang van de zon en Kerstevangelie wordt tegen het einde van de viering door ieder persoonlijk verwerkt door de vraag te beantwoorden wat hij of zij 'in doeken wil wikkelen': wil koesteren en laten opgroeien in het nieuwe jaar.

Feest van Aarde en Hemel is een initiatief van de Protestantse Kerk in Nederland. Dit project is mede mogelijk gemaakt door de Stichting Kerk en Wereld.

De viering is voorbereid door het Gilde van Aarde en Hemel dat bestaat uit Henny de Jong (projectleider), Suzanne Groote, Marjan van Hal, Martha Kroes, Berthe van Soest.

Kijk op: www.feestvanaardeenhemel.nl
Mail naar: info@feestvanaardeenhemel.nl

Midwinter als Aarde en Hemelfeest

Winterzonnnewende

Midwinter is het tijdstip van de winterzonnnewende. Daarna worden de dagen langer. De winterzonnnewende vindt plaats op de kortste dag: op 21 of 22 december. De zon gaat zich na dit tijdstip schijnbaar bewegen naar de noordelijke keerkring. Op het noordelijk halfrond worden de dagen dan langer. Het nieuwe jaar begint volgens de kalender pas een aantal dagen na de zonnnewende, op 1 januari. De nieuwe rondgang van de zon begint al met de winterzonnnewende. Daarom wordt in deze midwinterviering de nieuwe rondgang van de zon ingeluid en afscheid genomen van de oude. Voor de invoering van de Gregoriaanse kalender viel de winterzonnnewende op 13 december. Dit is de feestdag van Sint-Lucia. In deze viering van de winterzonnnewende speelt Lucia een belangrijke rol.

Sint-Lucia

Sint-Lucia (283-304) is een heilige uit Syracuse in Sicilië. Ze werd ter dood gebracht tijdens de vervolging door Keizer Diocletianus. Er doen veel legenden de ronde over haar leven. In een van deze verhalen brengt zij voedsel naar christenen die zich verborgen hadden in de catacomben. Om haar weg te vinden zou zij een krans op haar hoofd gedragen hebben met kandelaars, zo dat ze een blad met voedsel vast kon houden. Van lang na haar dood stamt de legende dat ze de inwoners van Syracuse te hulp kwam bij een hongersnood in 1582. Op haar feestdag op 13 december lag er een boot in de haven met graan en waren de inwoners gered. Het voedsel dat Lucia bracht in de catacomben en het

schip met graan verwijzen naar Christus: brood van het leven. De naam Lucia lijkt op het Romeinse woord voor 'licht'. In nog weer een andere legende uit de middeleeuwen biedt Lucia haar verloofde, waar ze niet mee wil trouwen, haar ogen aan omdat hij die zo mooi vindt. Lucia wordt aangeropen tegen oogziekten en wordt vaak afgebeeld met een schaal waarop twee ogen liggen.

Het Luciafeest in Zweden

In Zweden en in andere Scandinavische landen wordt op 13 december het Luciafeest gevierd. Het feest luidt de Kersttijd in. Net als in Syracuse kennen de Zweden een legende dat Sint-Lucia voedsel bracht in een hongersnood. Op het meer Vänern verscheen ze op een schip met graan. Ze stond aan het roer, gekleed in het wit en er scheen een lichtglans boven haar hoofd. In een andere legende verschijnt Lucia aan een edelvrouw die de armen al het voedsel in haar burcht gegeven had omdat er een hongersnood was. Ze kan haar echtgenoot, die eerder thuis komt dan verwacht, geen maaltijd voorzetten. Dan schiet Lucia te hulp en zorgt voor voedsel en drank. Op 13 december gaat in de vroege ochtend één van de dochters gekleed in een wit gewaad, met een rode ceintuur en een elektrische kaarsenkrans op haar hoofd, als Lucia door het huis om haar ouders te wekken en hen al zingend koffie en 'lussekatter' (Sint-Lucia

broodjes) te brengen. De andere kinderen lopen met haar mee als sterrenkinderen en helpen haar. De meisjes hebben lange witte jurken aan met een rode ceintuur, de jongens zijn ook in het wit en dragen witte puntmutsen. Lucia en haar gevolg kondigen het nieuwe licht van de zon aan. Het rode ceintuur symboliseert de warmte van de zon; de witte kleren het licht van de zon. In lussekatter zit saffraan. Ook het gele saffraan symboliseert de zon. De broodjes zelf vertegenwoordigen het graan en voedsel dat Lucia bracht. Lucia brengt ook wel pepparkakor, gemberkoekjes, waarbij de gember de zon symboliseert. Deze vorm van het Luciafeest, waarin Lucia door het huis loopt met een kaarsenkroon en koffie en broodjes brengt, is aan het einde van de negentiende eeuw begonnen rondom het meer Värnern. In het begin van de twintigste eeuw is deze traditie langzaam verspreid geraakt over de andere delen van het Zweden.

Lucia, door Carl Larsson 1908

Het Luciafeest wordt ook buitenshuis gevierd met processies en concerten. Sinds het einde van de twintiger jaren van de vorige eeuw zijn er Lucia verkiezingen in steden en dorpen voor het meisje dat Lucia mag vertegenwoordigen. In de grotere vieringen bestaat het gevolg van Lucia vaak uit een koor van meisjes die een kaars vasthouden en een lied zingen.

Het Lucia lied

Lucia en haar stoet zingen een Zweeds lied dat geschreven is in 1928 door Arvid Rosen op een Napolitaanse melodie: 'Santa Lucia'. Dit is het lied dat in Zweden gewoonlijk gezongen wordt door Lucia met haar stoet. De komst van Lucia wordt daarin beschreven als het aanbreken van de dageraad. Lucia gaat zacht ruisend als een engel door de donkere kamers van het huis om het licht te brengen. Van dit lied is een Nederlandse bewerking gemaakt voor deze midwinter viering door Anneke Meiners.

Sint-Lucia in Syracuse

In de legende over de redding van Syracuse door Lucia wordt verteld dat de inwoners niet de tijd namen om de tarwe te malen, toen het schip met graan aankwam, maar het kookten zodat ze het sneller konden tot zich nemen. Daarom eten de inwoners van Syracuse op 13 december geen voedsel dat bereid is met meel. Ze maken 'cuccia', dat is gekookte tarwe.

Sint-Lucia in Hongarije en Kroatië

Uit Hongarije en Kroatië stamt de traditie om op 13 december tarwe te planten in een schaal. Het is een manier om in de Advent naar Kerstmis toe te leven. De nieuwe halmen, die met Kerstmis ontsproten zijn, verwijzen naar de geboorte, leven, dood en opstanding van Christus.

Sint-Lucia in Nederland

De laatste jaren wordt het feest in Friesland gevierd in de Sint Franciscusparochie te Bolsward. Zij verbinden de figuur Lucia met Venus als morgenster die het licht van Christus aankondigt. Op dit moment wordt het Luciafeest ook gevierd op Vrije Scholen. Een katholieke vriendin van één van ons die in de zestig is, herinnerde zich dat het feest in haar jeugd bij haar in de kerk gevierd werd met een processie. Een schoonmoeder van één van de gildeleden die tachtig jaar is, kent *Santa Lucia* als straatlied uit haar jeugd. In de negentiger jaren wijdde het jeugdblad van de Hervormde Kerk M3 een artikel aan het Luciafeest in Zweden. Verder komt het feest voor in kinderboeken. De Zweedse Astrid Lindgren schrijft erover. In het boek *De feesten van het jaar* (red. Ann Kessler van der Klauw, Gottmer Haarlem, 2001) is een verhaal over het feest opgenomen: "Het Luciafeest op school" van Maria Gripe. Sint Lucia is Nederland dus niet heel bekend, maar resoneert wel mee in de cultuur.

Midwinter als Feest van Aarde en Hemel

In deze viering staat de winterzonnepunt centraal, de komst van het nieuwe licht, het begin van de nieuwe rondgang van de zon. De viering staat tegenover de viering van de zomerzonnepunt van Aarde en Hemel. In de viering van de zomerzonnepunt staat de figuur van Johannes centraal. Na de zomerzonnepunt wordt het donkerder. Johannes luidt het donkere gedeelte van het jaar in. In de midwinterviering, waarin de lichte helft van het jaar ingeluid wordt, is het de figuur van Sint Lucia die het licht komt brengen. Het Lucia-feest uit Zweden is de bron van inspiratie. Kern van de viering is de binnenkomst van Lucia met haar stoet, een koor dat zingend het nieuwe licht en koekjes komen brengen en een rondgang maken in de kerk. In hun gevolg is een kind, 'het kind van het wonder', dat het kerstevangelie leest. Op deze manier wordt de winterzonnepunt, de nieuwe rondgang van de zon, verbonden met de geboorte van Christus. De inhoud van het Kerstevangelie wordt door ieder persoonlijk verwerkt in de viering door de vraag te beantwoorden wat hij of zij 'in doeken wil wikkelen': koesteren en mee nemen naar Kerstmis en het nieuwe jaar. Dit kan een belangrijk thema zijn uit het leven van de deelnemer waar hij of zij aandacht aan wil besteden of een praktisch project. De komst van het licht, de nieuwe ronde van de zon, wordt in het eerste deel

van de viering voorbereid door een terugblik op het voorbije jaar, de oude rondgang van de zon.

Het huis

In het Luciafeest in Zweden loopt Lucia door het huis. Daarom zitten de mensen in de viering aan tafels. Dit wekt een huiselijke indruk. We kijken terug op het oude jaar terug met vragen die aan het huis ontleend zijn: 'Wat is er dit jaar door de voordeur naar binnen gekomen? 'Wat is er door de achterdeur naar verdwenen?' en 'Wat heb je gevierd in de woonkamer?'

Rituelen in de viering

Er vinden drie belangrijke rituelen plaats in de viering. Het eerste ritueel is de afsluiting van het afgelopen jaar met het aansteken van wierook en het uitspreken van een gebed. De gebeurtenissen van het oude jaar gaan met de rook van de wierook omhoog, in hoop dat ze vruchtbaarheid brengen. Het tweede ritueel is de binnenkomst van Lucia en haar stoet die zingend het nieuwe licht brengen en koekjes. Het derde ritueel is dat de mensen opschrijven wat ze willen koesteren en dit letterlijk in 'doeken wikkelen' (een zakdoekje) om het mee naar huis te nemen.

Liturgie Feest van Aarde en Hemel – Midwinterviering

Welkom en introductie

Kyrië

- Lied: Zink, zink (tekst en muziek: Steve Torma)
- Lied: Kyrië (tekst: trad.; muziek: Dinah Reindorf. Uit: Hoop van de alle volken, 3)

Als wierook omhoog

- Terugblik op het afgelopen jaar
- Uitwisseling
- Gebed
- Ritueel: Wierook
- Lied: Kom, adem ons open (tekst: Sieds Prins; muziek: Tom Löwenthal. Uit: Dominicus aanvulling, 5)

Lucia

- Binnenkomst Lucia
- Licht uitdelen en doorgeven
- Gemberkoekjes uitdelen

De Schriften

- Inleiding: 'Kind van het Wonder'
- Evangelielezing: Lucas 2:1-7
- Lied: Jezus, U bent het licht. (Uit: Liederen en gebeden uit Taizé, 20)
- Vraag beantwoorden: "Wat wil ik doeken wikkelen en in de kribbe leggen?"
- Ritueel: In doeken wikkelen
- Lied: Licht, ontloken aan het donker (Uit: Tussentijds, 165)

Uitzending

- Zegen
- Lied: U bent het licht (Uit: Liederen en gebeden uit Taizé, 20)

Napraten met een drankje en een hapje

Vorbereiding

Opstelling van tafels en stoelen

Het belangrijkste ritueel in deze viering is de Lucia stoet, een koor van meisjes met kaarsen, die zingend het licht komen brengen. Het is een gebruik uit Zweden.

Lucia brengt haar licht in de huizen. In deze viering zitten de deelnemers daarom aan tafels. Dit scheidt een huiselijke sfeer. In Hoogeveen zaten we aan twee lange tafels waar de Lucia stoet tussen door kon lopen. Voordeel van deze opstelling is dat de Lucia stoet goed gezien kan worden als deze binnenkomt en dat er makkelijk contact ontstaat tussen de mensen aan de tafels. Nadeel is dat het voor de voorganger moeilijker is om contact te maken met de deelnemers, omdat die door de opstelling op elkaar gericht zijn. Deze opstelling doet denken aan het avondmaal aan tafel. Dit kan voor randkerkelijken een negatieve associatie geven. Een andere mogelijkheid is een opstelling in een carré, waarin ruimte gelaten wordt om de Lucia stoet door te laten. Voordeel van een carré opstelling is dat de deelnemers gericht zijn op de voorganger. Nadeel is dat het meer aan een vergadering doet denken dan aan huiskamer. Ook is er minder gemakkelijk contact tussen de deelnemers.

Op de tafels liggen tafelkleden. In Hoogeveen waren het witte lakens, maar allerlei verschillende soorten gekleurde tafellakens geeft ook een huiselijk effect.

Donker en licht

Lucia komt het licht brengen. Daarom begint de viering in de schemer. In Hoogeveen stonden kandelaars op de tafels en wel tachtig waxinelichtjes in allerlei verschillende houders die we thuis hadden meegebracht. Toen Lucia met haar stoet binnenkwam werden alle kaarsen en waxinelichtjes aangestoken. Onze ervaring is dat dan naast waxinelichtjes en kaarsen, ook elektrisch licht nodig is, anders blijft het te donker.

De verschillende onderdelen van de Midwinterviering

Welkom en inleiding op de viering

Een kerststal en een kribbe zijn bekend. De figuur van Lucia is dat niet. Hoe duidelijker je inleidt wat er gaat gebeuren in de viering, hoe beter mensen zich er op kunnen instellen op wat er gaat gebeuren en zich erop kunnen verheugen. Aan de andere kant is de verrassing er dan af.

Dit is een **voorbeeld** van een inleiding, een bijna letterlijke weergave van de tekst zoals deze is uitgesproken op 19 november in Hoogeveen.

Vandaag vieren we de winterzonnwende. De zon heeft zijn rondgang rond de aarde helemaal gemaakt. Alle maanden van het jaar zijn voorbij. Dit is het moment in het jaar, waarop de zon het verst weg staat van de aarde. Het is nu koud en donker. Tegelijkertijd is dit het moment, waarop de zon zich keert. Het gaat weer lichter worden, de dagen zullen lengen. We vieren dat de oude rondgang van de zon voorbij is en dat er een nieuwe begint.

In dit donker zijn het kinderen die het nieuwe licht komen brengen. Jezus is zo'n kind. In Zweden kondigt volgens de traditie een meisje dit nieuwe licht aan: Lucia, een heilige. Haar naam is afgeleid van het Latijnse 'lux': licht. En haar naamdag is op 13 december, volgens de oude Juliaanse kalender de kortste dag van het jaar.

Deze Lucia brengt in ieder huis haar licht. Daarom zitten we aan tafels, alsof we thuis aan tafel zitten, en Lucia haar licht komt brengen. In Zweden verbeeldt één van de dochters van het huis Lucia. Vroeg in de morgen, als de ochtend gloort, stapt ze over de drempel. Ze gaat gekleed in het wit, als het licht van de zon. Ze heeft een kroon van lichtgevende kaarsen op haar hoofd. De andere kinderen lopen als sterrenkinderen, achter haar aan, ook in witte kleren. Terwijl de kinderen een lied zingen, wekt Lucia de ouders en brengt hen koffie, saffraanbroodjes en gemberkoekjes. De gele saffraan en de gember symboliseren de zon. Daarna opent Lucia alle deuren van het huis en loopt door alle kamers om daar het licht te brengen. Vandaag brengt Lucia bij ons het licht.

Vandaag staan we op de drempel.
We kijken terug naar de voorbije maanden,
en verwelkomen het nieuwe licht.
We beginnen bij het geheim van de duisternis,
de plaats waar het licht geboren wordt.

Kyrië

Het Kyrië bestaat in deze viering uit twee liederen. Het eerste is *Zink, zink* (tekst en muziek Steve Torma, vertaling Anneke Meiners). Dit lied is geïnspireerd door een gedachte van Meister Eckhart, dat we moeten zinken in het niets van God om God te vinden. In dit lied is de duisternis benoemd als mysterie. De winterzonnwende is het donkerste moment van het jaar. Door duisternis benoemen als mysterie krijgt het donker een religieuze duiding. In deze viering refereert 'duisternis' zowel naar het donker van de tijd van het jaar, als naar het leed van de wereld. Het lied is bedoeld om vaak te herhalen. Je kunt er geïmproviseerd, boven- en onderstemmen bij zingen om het lied extra zeggingskracht en dynamiek te geven.

ZINK, ZINK

tekst en muziek Steve Torma

Zink, zink, zink in het mys-te-rie, in de dui-ter-nis.

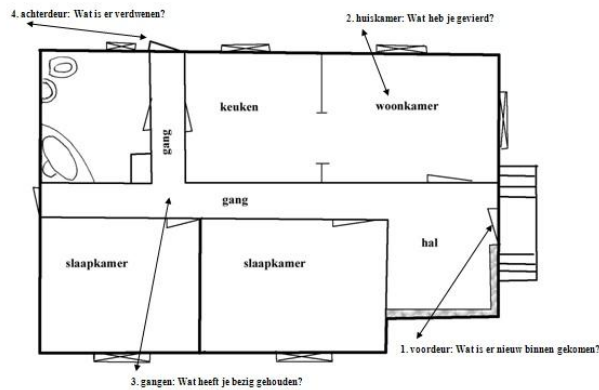
Het tweede lied is een Kyrië uit Ghana, een bede om Gods ontferming over de wereld en in de duisternis (tekst: trad.; muziek: Dinah Reindorf. Uit: Hoop van de alle volken, 3). Dit Kyrië heeft een zangerige melodie. In de viering in Hoogeveen, werd het eerst één keer solo gezongen door een vrouwenstem, daarna door vier stemmen, en tot slot twee maal door de alle deelnemers.

Als wierook omhoog

Terugblik op het afgelopen jaar

In dit onderdeel van de viering kijken de deelnemers terug op het voorbije jaar, de maanden waarin de zon zijn oude ronde ging. Om te voorkomen dat deelnemers alleen reflecteren op de moeilijke zaken uit het afgelopen jaar, gebeurt dit op een speelse, gestructureerde manier, waarbij de vreugde expliciet aan bod komt. De deelnemers krijgen een plattegrond van een huis en een pen. Op de plattegrond staan vragen over het afgelopen jaar, de vragen zijn gemaakt bij de verschillende onderdelen van een huis. De deelnemers beantwoorden de vragen in hun eentje. Daarna worden de antwoorden in kleine groepen uitgewisseld. Het onderdeel eindigt met een kort ritueel van gebed en wierook. Onze ervaring is de deelnemers geconcentreerd aan de slag gaan en het fijn vinden om terug te kijken op het afgelopen jaar. Geef 10 minuten de tijd om te schrijven. Zitten de deelnemers niet aan tafels, zorg dan voor een kartonnen map, om onder het papier op schoot te leggen, zodat het schrijven makkelijk gaat. Hieronder staat de plattegrond in het klein. Aan het eind van dit materiaal vind je deze in Appendix 1, in een groter formaat.

DIT JAAR

Hier volgt de tekst die als inleiding op dit onderdeel uitgesproken is op 19 december in Hoogeveen:

Lucia komt haar licht brengen in alle kamers van onze huizen. In die kamers heeft zich van alles afgespeeld in het afgelopen jaar. Om het nieuwe licht te kunnen verwelkomen kijken we eerst terug naar wat we beleefd hebben in het afgelopen jaar. Jullie krijgen een A viertje met daarop een plattegrond van een huis en vragen. Die vragen ga je beantwoorden, dan krijg je een beeld van je afgelopen jaar. Je kunt de antwoorden op de plattegrond schrijven.

Bij de *voordeur* laat je het nieuwe binnen. Bij de voordeur beantwoord je de vraag: Wat is er nieuw binnengekomen in het afgelopen jaar? Bijvoorbeeld: een nieuwe partner, een nieuwe baan, een ziekte... Het antwoord schrijf je op de plattegrond, bij de voordeur.

In de *huiskamer* vier je: dat zijn verjaardagen, feesten of andere belangrijke momenten die er geweest zijn in het afgelopen jaar: De vraag die je beantwoordt voor de huiskamer is: Wat heb je gevierd in het afgelopen jaar? Schrijf het op de plattegrond in de huiskamer.

De *gangen* verbinden de kamers van het huis. De gangen laten zien wat het belangrijkste was dit jaar, dat als een rode draad door je jaar liep, wat je beziggehouden heeft in het jaar. De vraag die je beantwoordt voor de gangen is: wat heeft je beziggehouden in het afgelopen jaar?

Wat dit jaar verdwenen is schrijf je op bij *de achterdeur*. Dat kan heel concreet zijn: een kind dat het huis uit gegaan is, of minder concreet: een ziekte die genezen is, of een project dat afgerond is.

Uitwisseling

Geef voldoende tijd om antwoorden uit te wisselen: ongeveer 10 minuten. Aan uitwisselen is veel behoefte, hebben we gemerkt. Zorg dat iedereen een partner heeft. Geef een duidelijke instructie: wissel uit wat je geraakt heeft in de antwoorden die je hebt opgeschreven.

Gebed en wierook

In het gebed dat volgt op de uitwisseling wordt het oude jaar met de rook mee omhoog gegeven, met de bede dat het vruchtbaar zal zijn (Tekst: Berthe van Soest).

We leggen het oude jaar ter ruste,
alles wat gebeurd is in de maanden dat de zon zijn ronde ging:
het blije, het kwade, het verdrietige en wat dankbaarheid bracht.
De gebeurtenissen rijgen zich aaneen
als een parelketting,
kostbaar in onze handen.
We geven ze over.
Ze gaan met de rook mee omhoog.
Wat gedaan is, is gedaan,
wat gebeurd is, is gebeurd.

Moge het om Jou zijn
en vruchtbaarheid brengen.

Na het gebed wordt de wierook aangestoken en is het even stil om naar de rook te kijken. Zet de wierook neer op een plek die goed te zien is. De bedoeling is de rook te zien opstijgen. Korrelwierook geeft meer rook af dan wierookstaafjes, maar is moeilijker aan te steken. Wanneer je korrelwierook gebruikt, houd dan een wierookstaafje met een houder achter de hand.

Veilig korrelwierook branden

Maak iemand verantwoordelijk voor de wierook, die ervoor zorgt dat het kooltje goed en veilig brandt.
Steek de wierook 5 minuten voor de viering aan of 10 minuten voor je het nodig hebt.
Gebruik een onbrandbaar bakje en een onbrandbare onderzetter.
Doe er zilverzand in (of droog zand).
Plaats het kooltje met het kuiltje naar beneden (voor lucht).
Steek het kooltje rondom aan op verschillende plaatsen. Houd de lucifer erbij totdat er vonken ontstaan.
Je kunt het kooltje eventueel vasthouden met een suikertang om het goed rondom aan te steken.
Het kooltje moet rondom helemaal gloeien voor je de wierook erop legt (anders krijg je een grasdrogerij). Dit duurt 5 minuten. Soms gaat het kooltje uit.
Oefen van te voren.

Lied: Kom, adem ons open

Dit lied is een zingend gebed. (Tekst: Sieds Prins; muziek Tom Löwenthal, Dominicusaanvulling, 5). De melodie van de laatste regel gaat omhoog, net als de wierook en het gebed dat omhoog stijgt. Het lied is enerzijds een afsluiting van het vorige onderdeel en anderzijds een overgang naar het volgende onderdeel waarin Lucia met haar stoet binnentreedt. De zin 'Kom, adem ons open' is een bede die de openheid brengt om het licht dat Lucia brengt te verwelkomen.

Laat onze woorden stijgen
voor uw gezicht als wierook.
Zie in ons het verlangen
een mens te zijn van U.
Kom, adem ons open (3x)

Lucia stoet

Binnenkomst Lucia stoet

Lucia komt zingend binnen met een stoet van meiden -en jongens- in witte kleren. Het meest gebruikelijke is een stoet van meisjes. Zij brengen het nieuwe licht binnen. De meisjes en jongens zijn ongeveer 13 tot 25 jaar oud. Achter hen aan loopt het 'kind van het wonder', dat later het kerstevangelie zal inleiden. Het voorste meisje draagt een kaarsenkroon op haar hoofd, die de zon symboliseert en houdt een schaal met gemberkoekjes vast. De anderen houden een kaars in de hand. Ze zingen het lied dat traditioneel in Zweden gezongen wordt: *Santa Lucia* (tekst: Arvid Rosen, muziek trad. Napolitaans, vertaling Anneke Meiners). In het lied wordt een zonsopgang beschreven: een beeld voor het lengen van de dagen. Lucia ruist in het lied zachtjes als een engel door de kamers, zoals de opgaande zon langzaam de kamers verlicht als het duister breekt. In het lied is een tegenstelling tussen de zwaarte van het donker en de dageraad die licht en teer is, en tussen de stilte van de nacht en de geluiden die zachtjes gaan klinken bij het krieken van de dag. Zet de tekst van het lied op de orde van dienst, zodat mensen weten waar het lied over gaat.

Santa Lucia

Zwaar en stil valt de nacht,
om land en huizen,
totdat het duister breekt
in lichtjes ruisen.
Teer schijnt de dageraad,
nu op de drempel staat:
Santa Lucia, Santa Lucia, Santa Lucia.

In de viering in Hoogeveen kwam Lucia met haar stoet van buiten. De mensen binnen hoorden de stemmen heel zachtjes van ver komen. Toen de stoet binnentrad bleven ze letterlijk op de drempel staan zingen, waarna ze langzaam lopend naar voren liepen. Heel mooi is een tweestemmige versie, waarbij sopranen een hele hoge bovenstem zingen. Hier is een link naar een weergave op YouTube van de versie waarvan de bladmuziek in Appendix 2 staat.

http://www.youtube.com/watch?v=i2-Q_ObdE-4

Licht en gemberkoekjes

Twee meisjes uit de stoet steken al zingend de eerste kaars aan op de tafel. Leg daar aansteekkaarsen voor klaar op de tafels. De mensen geven zelf het licht door en steken alle kaarsen en waxinelichten aan die op tafel staan. Onze ervaring is dat het lang duurt voor die zijn aangestoken. Zorg daarom voor meer dan twee aansteekkaarsen op de tafels.

Lucia, het voorste meisje, deelt de gemberkoekjes uit die ze meedraagt op haar dienblad. Gember symboliseert de zon. Tarwe symboliseert brood en Christus. Onze ervaring is dat het beter is meerdere meisjes of jongens koekjes uit te laten delen, die al klaargezet zijn in de kerkzaal. Anders duurt het te lang. Muziek ondertussen verhoogt de sfeer.

Uitgaan Lucia stoet

Na het volgende onderdeel, de Schriften, kan de Lucia stoet onder het zingen van het lied *Santa Lucia* verdwijnen, om hun licht verder te brengen. Zo ging dat bij ons in Hoogeveen. Een andere mogelijkheid is dat de meisjes aanschuiven aan de tafels zodat ze de rest van de viering meemaken en het licht in de viering 'blijft'. Daarna kan de stoet onder het zingen van het slotlied als eerste de kerk verlaten.

Een Lucia stoet organiseren

Het voorste meisje draagt een kaarsenkroon op haar hoofd en houdt een schaal koekjes vast. Een Luciakroon is te bestellen op internet. Lukt dat niet, dan draagt ook zij een kaars en geen schaal met koekjes.

Kies dikke kaarsen uit, die druipen niet. Steek de kaarsen van te voren aan, zodat ze gemakkelijk aan te steken zijn en er een kuiltje in komt voor het kaarsvet.

De deelnemers aan de stoet zingen het lied uit het hoofd. Houd een bijeenkomst vooraf om het te oefenen. Zing het lied liever mooi eenstemmig, dan vals tweestemmig.

De deelnemers dragen witte kleren. Neem op de oefenbijeenkomst extra witte blouses, rokken, panties, broeken en sokken mee, zodat wie geen witte kleren heeft, daaruit kan kiezen.

Geef duidelijke instructie hoe de stoet moet lopen en oefen dit op de bijeenkomst vooraf.
Kies een meisje met zelfvertrouwen uit om voorop te lopen. Zij moet het tempo en de route aangeven.
Neem voordat de viering begint ruim de tijd om de processie en het lied nog een keer te oefenen. Loop de route dan ook met de brandende kaarsen, want dat geeft spanning.
Laat in de viering geen leiding met de stoet meelopen. Dat leidt de aandacht van de stoet af.

De Schriften

Inleiding: kind van het wonder

De Evangelielezing van Lucas 2 ingeleid wordt ingeleid door een kind. Met de stoet is een jongen of een meisje meegekomen, dat de figuur van het 'kind van het wonder' symboliseert. In de tekst dat het kind leest wordt het moment van de zonnwende verbonden met de geboorte van Christus en met het 'Christkind'. Dit is een figuur dat geschenken geeft, door Luther bedacht. Het kwam in de plaats van Sinterklaas, omdat Luther geen heiligendagen meer wilde. In eerste instantie was verbeelde het Christkind mogelijk Christus of de kinderen rond de kribbe die geschenken gaven. Later werd het kind een engeltje met vleugels. Vaak wordt het kind afgebeeld met een boompje of met kaarsjes. Dit is de tekst dat het kind van het wonder las in de viering in Hoogeveen:

Ik ben het 'kind van het wonder', het kind dat geboren wordt als de zon stil staat in de winter. Jullie herkennen me wel, jullie zien mij in de onschuldige open ogen van kinderen. Soms wordt ik het Christuskind genoemd. Er wordt gezegd dat ik reis door de koude sneeuwnacht, dat ik een klein boompje draag, en speelgoed en snoep mee neem voor de kleintjes. Dat klopt – dat ben ik! Wanneer jullie verhalen horen over het kind gewikkeld in doeken en liggend in een kribbe, denk dan aan mij. Want jullie zien mij als de ronddraaiende wereld op haar stilste punt komt en het eerste licht geboren wordt. Mijn gaven aan jullie zijn, fonkelend licht, blijdschap en hoop in de donkerste nacht van het jaar. (Joanna Powell Colbert, *A Crown of Candles: How to Throw a Fabulous Lucia Party*. Johanna Powell Colbert 2010. Vertaald door Henny de Jong)

Evangelielezing: Lucas 2:1-7

Na de inleiding door het 'kind van het wonder' leest de voorganger het geboorteverhaal uit Lucas.

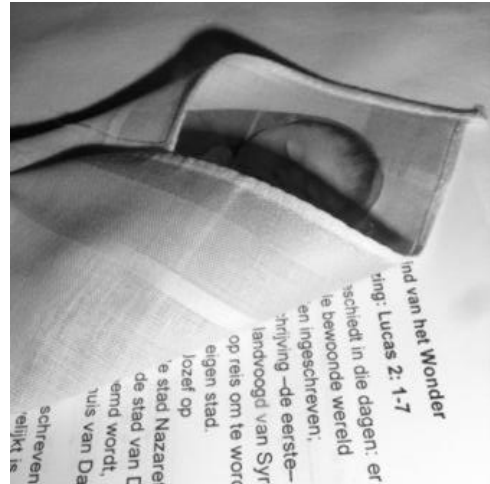
Lied: Jezus, U bent het licht

Dit lied is het antwoord op de evangelielezing. Het nieuwe licht van de zonnwende wordt in het lied verbonden met het de komst van Christus, die de duisternis overwint. Het is

voor de doelgroep wat steil van taal, maar de melodie is prachtig om te zingen. (Liederen en gebeden uit Taizé, 20)

In doeken gewikkeld

Er is geen preek in deze viering. De evangelielezing wordt door ieder persoonlijk verwerkt. In het begin van de viering was er een terugblik, op dit moment, aan het eind van viering, na het binnentreden van het licht met de Lucia stoet en de evangelielezing, gaat de aandacht naar de toekomst, naar hoop en verlangen. Het ritueel wat volgt is een variatie op een klassiek Lucia ritueel waarbij wintergraan wordt geplant in een potje, en bij de kribbe gezet. De deelnemers aan de viering krijgen ieder een kartonnen, uitgeknipte, afbeelding van een kindje Jezus. Achterop schrijft ieder het verlangen dat hij of zij koesteren wil zodat het gaat groeien. Daarna wordt dit kindje met aandacht in 'doeken gewikkeld': in een zakdoekje, dat vastgemaakt met een veiligheidsspeld. Misschien lijkt dit wat plat, een kartonnen baby in een zakdoek wikkelen, maar het werkte heel goed. Het was heel stil, het popje werd met veel aandacht in de zakdoek gewikkeld en aantal mensen heeft het popje bij de kerstboom gelegd. Zorg voor gestreken zakdoekjes met zachte kleuren. Bij dit onderdeel is geen uitwisseling omdat verlangens vaak te teer zijn om uit te spreken. Dit is de tekst die in de viering in Hoogeveen werd uitgesproken:

Je krijgt zo een doek en een klein kindje: Jezus. Het is van karton. Het kind Jezus werd in doeken gewikkeld. Een pasgeboren kind is kwetsbaar. Dat koester en omhul je zodat het veilig is en kan gaan groeien. Voor Jezus en alle andere pasgeboren kinderen hoop je het beste. Ieder jaar weer hopen we dat Jezus vrede brengt, en liefde in onze harten. Het kindje dat je zo krijgt, symboliseert een verlangen van jou. De voorkant is gekleurd; de achterkant is leeg. Op die achterkant ga jij iets schrijven, een verlangen. Iets wat belangrijk voor je is, dat je wil koesteren, zodat het op kan groeien: een relatie die je belangrijk vindt, een project, je gezondheid, eten voor allen. Het kan van alles zijn. De vraag die je beantwoordt is: "Wat wil ik in doeken wikkelen en in de kribbe leggen?" Dat is wat je achterop het kartonnen kindje schrijft. Als je dat hebt bedacht, wikkel je het heel bewust en voorzichtig in de doek die je er ook bij krijgt.

Lied: Licht ontloken aan het donker

De tekst van dit lied nodigt uit om de wereld in te gaan, terwijl het licht voorop gaat.

Licht, ontloken aan het donker,
Licht, gebroken uit de steen,
Licht, waarachtig levensteken,
werp uw waarheid om ons heen.

Licht, geschapen, uitgesproken,
Licht, dat straalt van Gods gelaat,
Licht, uit Licht, uit God geboren,
groet ons als de dageraad.

Licht, aan liefde aangestoken,
Licht dat door het donker brandt,
Licht, jij lieve lentebode,
zet de nacht in vuur en vlam.

Licht, verschenen uit den hoge,
Licht, gedompeld in de dood,
Licht, onstuitbaar, niet te doven,
zegen ons met morgenrood.

Licht, straal hier in onze ogen,
Licht, breek uit in duizendvoud,
Licht, kom ons met stralen tooien,
ga ons voor van hand tot hand.
(*Tussentijds 165*)

Zegen

In deze zegen staat de komst van het licht centraal, de gaven en opdrachten van het licht voor de mensen die het ontvangen. (Tekst: Martha Kroes).

Mag het Licht opstijgen boven de horizon
– opdat je ogen de wereld om je heen zien.
Mag het Licht helder schijnen op je weg
– opdat je voeten de goede richting kiezen.
Mag het Licht warm opvlammen in wie jou ontmoeten
– opdat je hart voluit zal stralen naar wie jij ontmoet.
Mag het Licht van de Eeuwige je omringen
– gá en lééf, met het Licht en in het Licht!

Slotlied: Jezus, U bent het Licht

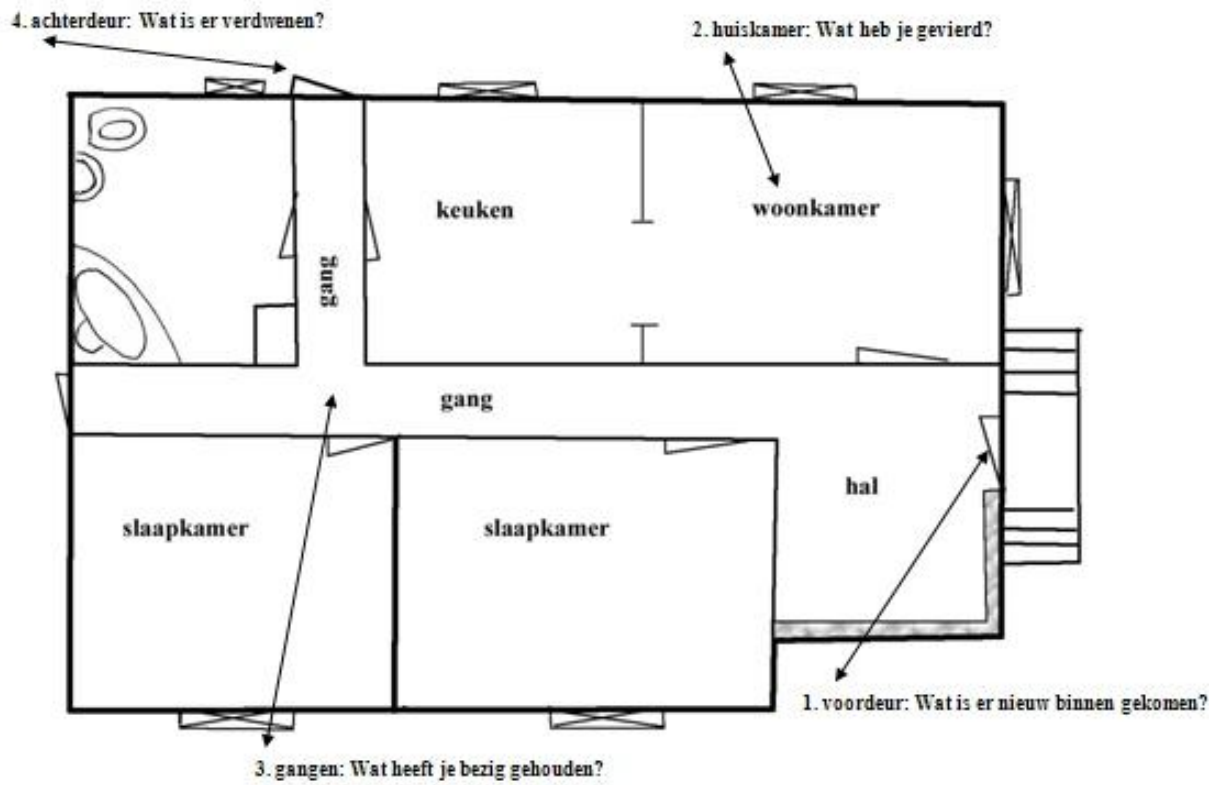
Het lied dat gezongen werd na de schriftlezing, wordt hier herhaald. (Liederen en gebeden uit Taizé, 20)

Napraten met een hapje en een drankje

Ontmoeting is één van de doelen van de vieringen van Aarde en Hemel. Daarom is er na de viering een hapje en een drankje. De vieringen zijn 's middags.

Appendix 1: Het huis

DIT JAAR

Appendix 2: Santa Lucia

Santa Lucia

Arvid Rosen, 1928 - Vertaling: Anneke Meiners

Traditional Neapolitan - bew. Martha Kroes

Soprano

Zwaar en stil valt de nacht om land en hui - zen, tot - dat het

Mezzosoprano

S.

dui - ster breekt in licht - jes rui - zen. Teer schijnt de da - ge-raad, nu op de

Mzs.

S.

drem-pel staat: San - ta Lu - ci - a, San - ta Lu - ci - a. Teer schijnt de da - ge-raad,

Mzs.

S.

nu op de drem-pel staat: San - ta Lu - ci - a, San - ta Lu - ci - a.

Mzs.